

Maigret i les traduccions diverses

Enguany fa cinquanta anys que Georges Simenon va publicar l'últim llibre de la sèrie del comissari Maigret, el número 75: 'Maigret et Monsieur Charles' (1972). Ha calgut mig segle perquè una editorial, Navona, adjudiqui les traduccions a un sol traductor, Emili Manzano, i s'iniciï la publicació d'alguns dels títols més representatius de la sèrie. Si ensumeu l'aroma del calvados i el fum d'una pipa és perquè 'Les vacances de Maigret' (Navona, 2022) ja han arribat i el 21 de novembre es publica 'Maigret i la jove morta'.

Per Àlex Milian / @alexmilianbeser

Jules Maigret és un protagonista de novel·la policíaca molt atípic per al seu temps, i també per al nostre: discret, modest, fins i tot un punt avorrit, Maigret no és un home d'acció; ni és un geni de la deducció, com Holmes o Poirot ni un home de violència latent sobrat de testosterona com els de la novel·la negra americana (podria ser fins i tot asexual: ni és faldiller ni té aventures); fa una vida familiar tranquil·la —fins i tot anodina—, segueix horaris més aviat monòtons (mentre la feina li ho permet); fuma en pipa; és tremendament humà i sobretot més versemblant que la majoria dels seus col·legues. Potser diverses característiques l'acostarien més al Pare Brown de Chesterton, però sense l'humor anglès del capellà detectiu.

L'edició de Navona ha començat també per un títol inusual: *Les vacances de Maigret* no està entre els més coneguts de la sèrie, però té tots els elements que fan de les novel·les d'aquest personatge de Simenon un petit món a part, un refugi d'humanitat i reflexió: *slow books* que es devoren en poc temps.

És cert que Maigret està, excepcionalment, de vacances, lluny dels seus escenaris habituals —la comissaria central de Quai des Orfèvres; el seu domicili, els carrers i els cafès de París—, però també és veritat que Maigret es passeja per tot França des dels primers volums: *El gos groc*,

del 1931 (Quaderns Crema, 2012), possiblement la més famosa novel·la de la sèrie, passa a Concarneau; *Chez les Flammands*, a Givet (tocant a la frontera amb Bèlgica) i amb *Maigret chez le coroner*, del 1949, viatja fins a Tucson (Estats Units)...

El traductor d'aquest projecte de Navona, Emili Manzano (Palma, 1964), és encara més entusiasta: "Aquesta novel·la recull totes les virtuts de les novel·les d'en Maigret. Fins i tot una persona que comenci a llegir Maigret ara —quina enveja!— es farà una idea molt cabal del que es trobarà després: la personalitat de Maigret, la relació amb la dona (que aquí és una mica diferent perquè està hospitalitzada, però el continua tractant com un nen gran) i la mirada que té cap al món; l'empatia que té cap als febles, la tendresa cap a les víctimes; la simpatia que té pels personatges populars, com la peixatera (fins i tot amb un punt d'erotisme), o l'afició al menjar i beure".

El pas del temps ha tractat bé les novel·les de Maigret, amb una excepció, que apunta Manzano: "Potser l'únic que ha envellit és la relació amb la seva dona, en particular, i amb les dones, en general. Evidentment, s'hi veu el pas del temps. La dona s'està sempre a ca seva, i només espera que li truqui per si ve a dinar o a sopar, sempre preocupada perquè no agafi fred".

Maigret i el poder

Una altra peculiaritat del comissari Maigret, segons Manzano, és la seva complicada relació amb el poder: “Se sent incòmode amb el poder (amb els burgesos, la gent amb posició social alta, els magistrats i la petita aristocràcia) i sempre sent que hi ha una distància social. Tot i que ell mateix representa el poder i és un comissari important a París —el número 3 o 4 en l'estructura policial de l'Estat—, la classe alta sempre el fa sentir que és un noi de pagès que no va poder acabar els estudis de medicina perquè son pare va morir”.

Manzano destaca que les novel·les de Maigret reflecteixen sovint aquesta distància social entre ell i els ministres, els alts funcionaris i l'alta burgesia, una gent que l'ignora o pretén marginar-lo com “si fos una mica un pallús (per com va vestit, per la pipa, etc.)”. Tot i això, la solució del cas sovint serà també una demostració del *savoir faire* de Maigret.

Aquesta és una característica que ja s'aprecia al segon capítol de la primera novel·la de Maigret, *Pietr, el letó*, del 1931 (Columna, 1992), on també hi ha la primera descripció del comissari:

«La presència de Maigret al Majestic tenia fatalment alguna cosa d'hostil. Formava en algun sentit un bloc que l'atmosfera es negava a assimilar.»

»No és que s'assemblés als policies que la caricatura ha popularitzat. No duia ni bigotis ni sabates de sola gruixuda. Els vestits eren d'una llana bastant fina, de bon tall. En fi, s'afaitava cada matí i portava les mans cuidades.

»Però la còrpora era plebea. Era grandió i ossut. Uns músculs durs es dibuixaven sota la jaqueta, deformaven ràpidament els seus pantalons més nous. (...)

»La pipa la tenia clavada a la mandíbula. No la retirava pas pel fet de ser al Majestic. (...)

»Amb el seu abric negre de coll de vellut, era impossible de no fixar-se en ell de seguida, al *hall* il·luminat on els elegants s'agitaven entre les alenades de perfum, els riures aguts, els xiuxiuejos, les salutacions brillants d'un personal tocat i posat.»

El mètode Maigret

La metodologia del comissari creat per Simenon és radicalment diferent de la d'altres detectius, anteriors i contemporanis de Maigret. Això aplega els grans del gènere, perquè Maigret es comença a publicar el 1931 i s'acaba el 1972, quaranta-un anys durant els quals “sobreviu” al Marlowe de Raymond Chandler (la seva primera història apareix el 1934 i l'última el 1958) i a l'efímer Sam Spade de Hammett (1930-1932). Patri-

cia Highsmith no crearà el seu Tom Ripley fins al 1955 i protagonitzarà només cinc novel·les (l'última de 1991). Només el Poirot d'Agatha Christie és més longeu (1920-1975) que Maigret.

A diferència de Holmes, les claus de les investigacions de Maigret no són les burilles trobades en un racó o un bri de pol·len exòtic a l'abric de la víctima; Maigret no reuneix tots els sospitosos en l'escena final ni recargola la trama fins al punt d'oblidar alguna de les víctimes... “Maigret —diu Manzano— no és un detectiu científic com Sherlock Holmes —no té coneixements químics, deducció lògica, etc.—; Maigret ho deixa tot lliurat a una mena d'intuïció. S'impregna de l'activitat de la víctima. Vol saber fins i tot què ha menjat. Hi ha casos que troben a la butxaca del mort el tiquet d'un restaurant; doncs ell se n'hi va i encomana el mateix que va menjar la víctima... Vol saber com vivia, on comprava la roba... S'integra en la humanitat de la víctima i s'impregna de l'atmosfera”.

Aquest mètode de Maigret “és absolutament personal i, en literatura policíaca, molt original”, →

Emili Manzano

CLAIRE ROUJINGNY

→ recorda Manzano: “Prioritza la intuïció que neix d’una impregnació de l’ambient més que d’una deducció lògica o de trobar pistes” i arriba després a un estat de concentració més gran, “que és quan els seus subordinats li tenen por, perquè està com absent i remuga perquè entra com en una mena de trànsit”.

L’estil de Simenon també és coherent amb aquest mètode. Maigret es vol impregnar de l’atmosfera que envolta el cas i Simenon excel·leix precisament en la descripció —en la creació d’aquestes atmosferes que el lector veu aparèixer en la seva ment per obra i gràcia de l’escriptor.

Manzano destaca que fins i tot “els lectors més sofisticats —com l’escriptor André Gide— l’admiren molt, i no per l’estil refinat i sofisticat, sinó per la seva capacitat de retratar ambients i re-

tratar persones”. Segons Manzano, això és “molt agraït” per a un traductor: “La literatura de Simenon no suposa cap altre repte que transmetre l’ambient que descriu —perquè en això era un mestre: l’ambient d’una casa, d’un cafè, d’una tarda al moll... Simenon fa una construcció plàstica extraordinària. Es tracta de no espatllar-ho amb una traducció apressada, perquè t’hi has de mirar molt”. Manzano reconeix aquest mateix estil en l’escriptor francès guanyador del Premi Nobel el 2014, Patrick Modiano: “Modiano també té una capacitat per plasmar ambients molt simenoniana. En aquest sentit, el veig com un fill de Simenon”.

Més enllà d’això, Simenon no representa grans dificultats de traducció segons Manzano: “Ni dificultats gramaticals ni sintàctiques ni tan sols lèxiques. De vegades, hi ha paraules que han caigut en desús, perquè són objectes que han caigut en desús. A la gent més jove els sorprendrà que una persona, quan vol fer una telefonada, havia d’entrar a un bar i demanar el telèfon. Però no hi ha dificultats de lèxic ni de construccions, perquè ell era un autor popular, que s’havia format sobretot en el periodisme, la crítica i el reportatge. I això no ho abandona mai, aquesta claredat per explicar coses subtilíssimes, per explicar moviments psicològics molt complexos, els explica amb una claredat molt gran per a un públic molt ampli”.

Malgrat això, la traducció al català de Simenon no ha tingut una especial sort. Tot i que el primer traductor editor que va arribar a acords amb Simenon va ser el català Ferran Canyameres i que, des del començament, es va parlar de traduccions en castellà i en català, les catalanes van haver d’esperar dècades (la dictadura franquista feia més difícils algunes operacions editorials, òbviament). Quan, finalment, les traduccions van arribar, no van respondre a la voluntat de Simenon d’un únic traductor per a totes les obres. Canyameres ho va prometre, però no ho va poder complir ni tan sols en castellà. La immensa producció de Simenon ho feia difícil. Moltes traduccions (al castellà) estan signades per Canyameres, però se sap que no totes eren seves.

En el cas del català, és difícil trobar dues novel·les de Maigret traduïdes per la mateixa persona, a banda de les sis que va traduir Maria Aurèlia Capmany entre el 1963 i 1968. En contrast amb l’estil senzill dirigit a un públic molt popular, les traduccions d’aquell temps tenen, segons Manzano, “un registre de català que avui no s’aguanta, ple de *llurs* i *quelcoms*. Són coses arcaïtzants que la literatura de Simenon no té”.

Ja ho explicava Xavier Pla, director de la Càtedra Josep Pla de la Universitat de Girona, al molt recomanable *Simenon i la connexió catalana* (Tres i Quatre, 2007), “Les traduccions de Simenon al català havien equivocat el model. Vícti-

mes d'un context polític encara desfavorable, i sobretot deutes d'uns moments de clara desorientació estilística, les traduccions de Simenon apareixien en un català ben normatiu, això sí, però sonaven encarcerades, xerricaven per un lèxic postís, faltat de tradició, presentaven una sintaxi poc natural i freqüents calcs del francès. Capmany, de qui sempre es van conèixer els seus recels cap al model lingüístic dels grans escriptors periodistes com Pla o Sagarra, potser no era la millor elecció”.

Per donar unitat d'estil a tots els nous Maigret (igual que la té la sèrie Montalbano traduïda per Pau Vidal o la Kostas Kharitos de Montserrat Francesa i Joaquim Gestí), l'aposta de l'editorial Navona ha estat que els tradueixi sempre el mateix traductor. “Després veurem —fa broma Manzano— si s'ha equivocat en la tria del traductor o no”, però una única persona fent les versions catalanes implica “també un autor que crea un model de llengua, estil, recursos i terminologia als quals el lector en català s'acostumarà”.

De moment, l'editor de Navona, Ernest Folch, ha comprat els drets per set novel·les de Maigret i n'ha reservat drets sobre les altres, de manera que s'aniran editant, si no hi ha entrebancs, a un ritme de tres o quatre per any.

Maigret i l'autor prolífic

A diferència d'altres propostes detectivesques menys literàries, els llibres de Maigret conserven uns valors literaris que perduren. A banda de la creació d'atmosferes i ambients que tan bé explicava Manzano, les novel·les de Maigret no deixen de sorprendre per l'habilitat de l'autor. Simenon mai és convencional; sempre sorprèn, però no amb girs argumentals forçats sinó amb frases que fan un petit tomb a la lectura.

També és innegable que Simenon escrivia a raig, amb agilitat i velocitat. D'altra manera, no s'entén com va poder escriure 197 obres signades per ell i trenta més amb diversos pseudònims. Alguns detalls semblen de vegades fruits d'aquesta precipitació, però també podrien ser voluntat de l'autor. Cap al final de *Les vacan-*

ces de Maigret, per exemple, hi ha una frase breu que es repeteix, exacta, dos cops: “El comissari no s'equivocava: els llavis de Bellamy tremolaven lleugerament”. És original de Simenon, perquè una altra traducció en castellà també la repeteix.

Manzano admet que “hi ha algun tipus de repetició que es deu a la velocitat amb què escriu. Quan una persona ha repetit un verb en un paràgraf és per la velocitat amb què escriu”. I assenyala un altre recurs que pot semblar repetitiu, però és un recurs que l'ajuda a descriure la personalitat del personatge protagonista: “És cert que, amb els gestos de Maigret (quan arronsa les espatlles, quan remuga, el que fa quan buida la pipa, etc.), Simenon utilitza normalment la mateixa construcció verbal. Això ho escriu sempre igual. Però jo no l'he d'esmenar, perquè és una estratègia deliberada per donar idea de la rutina dels gestos del personatge”.

El mateix Simenon reconeixia que era tan intuïtiu com Maigret. En una de les cites que Xavier Pla recull a *Simenon i la connexió catalana* dona arguments que expliquen el caràcter intuïtiu de Maigret i la manera d'escriure de l'autor belga: “No soc intel·ligent, però sí que soc intuïtiu, i la meua intuïció no m'ha fallat mai; en canvi, la intel·ligència falla sovint... Tot el que escriu ho faig per l'impuls del moment i només per intuïció. No faig mai esquemes per a les meves novel·les. No he previst mai el final d'un llibre, o que el segon capítol sigui així o aixà. Em poso a escriure, primer un capítol, l'endemà el segon, després el tercer

i el quart fins al final. Sense saber on vaig. No soc jo que dirigeixo l'acció, són els meus personatges. Primer no tenen consistència, només són un nom, tenen una adreça i una professió, i de cop agafen vida i és la meua vida la que desapareix”.

Curiosament, les últimes frases de l'última novel·la de la sèrie, *Maigret et monsieur Charles* (1972) també fan desaparèixer l'*alter ego* de Simenon: “Maigret la va mirar, però ell ja havia deixat d'existir per a ella. Nathalie va seure davant del magistrat abans que la invitessin. Estava molt serena”. ●

